Ambrus Márta: Harlequin

Babati Csaba: Szentkép

Melega István: Fénygrafika

Sík Eduárd: Reménysugár

Szemenyey-Nagy Tibor: Andromeda

Stamler Lajos: Habitusok

Kotnyek István: Vízszint

Ludvig Zoltán: Virág

Kotnyek István könyve

Csávás Csaba: Pelikán

Lehota M. János

Egy város ars-képe

Nagykanizsa művészeti tablója az ezredforduló után

anzix

Nagykanizsa – önnönmaga megfogalmazásában, saját definiálásában – a Régiók Kapuja; a Balaton déli csúcskétől egy lépésnyire, a Zalai-dombság festői lankái között nyílik rá három régióra és szomszédos országra a maga középpontian-átmeneti létezéséből.

Az immár háromnegyed évezredes patinás kereskedőváros légköre minden megkopottsága ellenére ezt a közvetítő szellemiséget képviseli, mintha egy (bélletes) kapuzat tárulna fel egy romanika-kori templom fenséges homlokzatán. Talán úgy is fogalmazhatnánk, hogy kulturális tradíciók és tájak dimenzióinak, horizontjainak a határvidékén húzódik, ott, ahol összefutnak időről-időre a művészet kereskedői, vándorai. Mindez óriási előnyöket jelent Kanizsának, mert újra és újra nyitottá válhat, ugyanakkor hátrány is, mivel ebből fakadóan nem rendelkezik konkrétan megragadható sajátos értékkel az idelátogató számára; nem lehet kijelenteni, hogy e város erről vagy amarról nevezetes. Nagykanizsáról kiindulni, elindulni lehet – minden irányba. Évszázadok óta tölti be az összekötő kapocs szerepét észak és dél, kelet és nyugat között. Mindez igaz belső művészeti életére is. Mielőtt azonban megtekintenénk a jelen e tablóját, pillantsunk vissza „Knysa" egykori várába, a gyökerekhez.

Nagykanizsa gazdag történelmi múltat őriz: már az őskorban is lakott volt, később a rómaiak vetették meg itt a lábukat. Kanizsa nevével írásos formában először IV. Béla adományozó levelében találkozhatunk 1245-ben, amikor is „Knysa" formában említik. Arra, hogy Kanizsának vára is volt egykor, Károly Róbert egyik levele utal elsőként. A török támadások idején, főként Szigetvár eleste után, Kanizsa vára fontos védelmi szerepet tölt be Thury György várkapitánnyal az élén. A vár felszabadítása – 1690 – után Bécs határoz Kanizsa sorsa felett, a várat lebontásra ítélik. A középkor értékeinek pusztulása újjászületésének zálogává válik, hiszen köveiből megindul az építkezés az 1700-as években. Ma is a legszebb látnivalók közé tartozik a vár tégláiból épült Alsóvárosi barokk templom, melynek szenteltvíztartóját török sírkőből faragták – szimbolizálva a „megszüntetve-megőrzés" szervességét –, valamint a város legrégebbi épülete, mely a Thury György Múzeumnak adott otthont, udvarán egy török időkből származó kúttal. A város főterén áll a szinte már Nagykanizsa jelképévé vált Vasemberház; nevét az oldalán látható páncélos vitézről kapta, mely egy vaskereskedő cégére volt. Mindezen korokról a Horváth László régész által vezetett múzeum országszerte híres régészeti ásatásai, tárlatai és kiállításai tanúskodnak a belvárosi látványosságokon felül. A város jelen arculatát meghatározó fénykora a XIX. századra tehető: előbb a környék piacközpontja lett, majd a század végére igazgatási és kulturális központtá fejlődött. A vasútvonalak megépítése után fontos forgalmi csomóponttá nőtte ki magát – „Megy a gőzös, megy a gőzös…". A Monarchia ideje gazdag, fejlődő kereskedelmet, pezsgő piaci világot jelentett, ahol egy valódi civisváros képe bontakozhatott ki, bankokkal, impozáns-tágas zöld terekkel, dimbes-dombos utcákon felépülő egységes homlokzatú klasszicista, eklektikus, szecessziós épületekkel, olyan neves növendékek lépteivel, mint Virág Benedek és Deák Ferenc. Városias képe ma is megfogja az idelátogatókat, tavernás cukrászdái és kávéházai európai-mediterrán hangulatot és szellemiséget árasztanak.

Ha megtehetnénk, hogy egy – valaha száz évig méltán nevezetes, ma már nem létező – habzó kanizsai sör mellett beszélgethetnénk a város jelen kulturális, művészeti tablójáról, akkor e jelen szinkron képe, az arcok mosolya felfedné azt a történetiséget, mely mindig homályban marad a pillanatnyi metszet szemlélésekor, a város mai palettájának bemutatásakor. Mint az osztálytabló, ami csak egy évszámmal jelzi az elkészült csoportkép „most-jának" közös gyökereit, az együtt eltöltött évek emlékeit, mely a jövő alapjait teremtette meg. Akkor felidézhetnénk a zsinórpadlásos filmszínházat, melyben saját társulat soha sem játszott, pedig Hevesi Sándor városában járunk, vagy a polgári olvasóköröket, ahol irodalmi matinékat rendeztek, esetleg a Fejtőcsaládot, akik innen indították útjára a Franciaországban élő Fejtő Ferencet, ki még napjainkban is tömegeket vonz kanizsai előadásain. És nem felejthetjük el a Kossuth-díjas Farkas Ferenc zeneszerzőt sem, hiszen a nevét viselő zeneiskola mindmáig a névadóhoz méltó tehetségeket nevel mind a város szimfonikus zenekarának, mind pedig az ország különböző együtteseinek. Fiatal növendékeik nap, mint nap mutatkoznak be a nagyközönség színe előtt; a többszörösen díjazott Orff Ütőegyüttes egyedülálló xilofon átirataikkal mára országos hírnévre tettek szert, az Ifjúsági Fúvós- és Vonószenekar, a Szivárvány Énekegyüttes, a Városi- és a Virág Benedek és Deák Ferenc Ifjúsági Vegyeskar, a Schola Gregoriana Calasanctiana, akik a sikeres, évtizedes folyamatosságot bizonyítják, számos nemesfémekkel jelölt minősítésekkel, a keszthelyi Helikon Ünnepségeken elért eredményeikkel. De ha a tájékozott zenerajongók meghallják Nagykanizsa nevét, rögtön eszükbe juthat az 1973 óta megrendezésre kerülő októberi Nemzetközi Jazz Fesztivál, ahol minden évben világhírű művészek játszanak három napon keresztül a Hevesi Sándor Művelődési Központban, a jazz-re jellemző szabad levegőjű hangulatban, amit csak a nyári Cserfő JazzLand 1996 óta létező pezsgése teljesíthet ki. Tiborcz Iván, aki a Cserfő JazzLand szellemi atyja, a buffaló-i fekete jazzmuzsikusokkal eltöltött öt év alatt határozta el, hogy szőlőbirtokára hozza e világot, a jazz muzsikát és a zenész barátokat – Babos Gyulát, Szakcsi Lakatos Bélát, Tony Lakatost, Snétberger Ferencet, a Trió Midnightot, Dresch Mihályt, a Hot Jazz Bandet, Laki Ákit, Rhoda Scottot. E meghatározó események mellett a jazz zene szinte mindennapos a füstös lokálokban is, hiszen a Tiborcz Quartett és tanítványaik rendszeresen avatják be a város hallgatóságát e disszonáns műfaj értésébe, élményébe. A zenei paletta akkor teljesebb, ha a nagykanizsai muzsika olyan együtteseit is felelevenítjük, mint az Igricek és a Kanizsa Csillagai. Mindkét társulat évtizedes hagyománynyal bír, és mára nemcsak Magyarországon ismertek, de Európa számos fesztiváljának állandó meghívottjai és díjazottjai. Az Igricek elsősorban XX. századi hazai költők műveinek megzenésítésével váltak elismertté, ám repertoárjukban fontos szerepet töltenek be a népdalfeldolgozások is, megelevenítve a magyarság gyökérzetének legszebb kincseit. A Kanizsa Csillagai „beás" cigány népzenét játszik; a beások Dél-Magyarországon élő cigányok, akik eredetileg teknővájással foglalkoztak. Nyelvük a román nyelv ősi, archaikus nyelvjárásával keveredik, amelyet még nem érintett a román nyelvújítás. Az együttes elsőként kezdte gyűjteni és előadni a beás népdalokat, és mostanra országszerte követendő példájává vált a roma közösségek értékmegőrző tevékenységének. Nagykanizsa néptáncművészeinek megemlítése talán ehelyütt illeszkedik legszervesebben a kulturális arcképcsarnok tablójára, mivel a Kanizsa- és a Zalagyöngye Néptáncegyüttesek szintén több évtizede meghatározóak a régió életében, hagyományőrzésében. A régi nagy mesterek ifjú tanítványai napjainkban is a legnagyobb professzionalitással lejtik őseink lépéseit az érdeklődő közönség előtt – és sok esetben velük –, színesítve ezzel kulturális örökségünket. A városban az ő munkájuknak köszönhetően több száz iskoláskorú fiatal ismerheti meg a közösségi élet ilyetén élményét, megtanulva és átmentve e büszkeségünket a jövőnek. Az említett társulatok mindegyike önálló módon, a saját kitartására támaszkodva létezik; egy létesítmény befogadó ereje von köréjük biztonsági hálót, a kiskanizsai Móricz Zsigmond Művelődési Ház és Polgári Olvasókör, melynek vezetője Farkas Tibor. Az Igricek együttes alapító tagja által irányított intézmény biztosítja számukra azt a közeget, ahol találkozhat a múlt értéke a ma tenni akarásával e csoportok révén. Farkas Tibor nevéhez kötődik még egy szintén jelentős rendezvény, hiszen ő szervezi a Kárpát-medencei Csengey Dénes Vers- és Prózamondó versenyt, melyet 1992-ben hívott életre Farkas Attila ötlete nyomán a Schmidt István rendező-pedagógus által vezetett Tungsram Versmondó Kör. A Keszthelyen élt költő emlékére elindított verseny a Kárpát-medence legnagyobb és legjelentősebb szimpóziuma, mely tehetségek felfedezésében is óriási szerepet játszik, a határon túli magyarság találkozási lehetőségén felül. Az állandó művészi minőség garanciáját pedig a kezdetek óta zsűriző Bedő Csaba és Horváth István Radnóti-díjas versmondók szavatolják, akik élő kapcsolatot teremtenek a líra szeretete révén a Kárpát-medencén belüliek számára. Természetesen, ahol a versmondás ilyen tradícióval rendelkezik, ott a költészet is teljes szépségében kibontakozhat; Pék Pál és Szoliva János kötetei a magyar líra kánonjának részévé váltak. Pék Pál költészetében líraivá oldódik az általa személyesen megélt történelem tragikuma, Szoliva János pedig az idő és a tér fragmentális, de elementális megélését tárja fel. A pezsgő irodalmi életet a nagyszámú verseskötet és antológia fémjelzi Nagykanizsán, melyek a tavaszi Ünnepi Könyvhét pultjain sorakoznak évről-évre.

Egy város ars-képe a vizuális művészetekkel válik teljessé – még ha e tabló a teljességet csak töredékességében képes is csak felmutatni. A képzőművészet tekintetében Kanizsa a jelenben és az azt megalapozó közelmúltban vált meghatározóvá a régióban és az országban egyaránt, mivel a város képző- és iparművészetéről még életének kiemelkedő korszakát jelentő XIX. század kapcsán sem beszélhetünk; a művészet iránti érdeklődés fellendülése ellenére a polgárok az igényelt alkotásokat vendégművészeknél rendelték meg. Talán egyetlen kivételt a század során a városból Indiába távozott és ott nevet szerzett Brunner Erzsébet és Sass-Brunner Erzsébet jelenti, valamint Z. Sós István, kiknek művei, hagyatéka ma is látható az eklektikus stílusú Kiskastély állandó kiállításain.

A mai, valóban pezsgő művészeti élet gyökerei a '60-as, '70-es évekre vezetnek vissza, amikor is megkezdődött egy tehetséges, fiatal művészgeneráció idetelepedése. Erdős László és Farkas Zsuzsa, mellé megérkezett Haraszti László, Kustár Zsuzsa, Fürtös Ilona, az azóta Munkácsy-díjas szobrászművész Rétfalvi Sándor és Szekeres Emil, Melega István. Az ő érkezésük a magyar avantgárd kiteljesedésével esik egybe, így Kanizsa művészeti virágzása általuk alapozódott meg, és vált mértékadóvá. Érdekes módon a rajzszakkörök szinte forradalmi légkörében növekedtek fel a jelent meghatározó művészek, akiket olyan mesterek tanítottak, mint a ma Keszthelyen élő Haraszti László, vagy H. Gelencséry Mária és Szemenyey Ferenc. E tanítványok – Járási Ildikó, Kotnyek István, Ludvig Zoltán, Stamler Lajos, Szemenyey-Nagy Tibor – művészi formanyelvére egyaránt jellemző a sokoldalúság, a kísérletezés, a személyes-egyéni hangvétel megteremtése. Az ő emblematikus jelenlétük, egyesületi társulásaik más fiatalokat is kiemeltek, így mára Ambrus Márta, Babati Csaba, Ferkovics József, Orosz Gergely, Ernszt András és Ludvig Dániel munkái is gazdagítják a város rendkívül impozáns kiállítási palettáját. Szinte nem telhet el egy hét úgy Nagykanizsán, hogy két-három jelentős, nemzetközi alkotókkal színesített tárlat ne nyílna a számos galéria, iskola, intézmény valamelyikében – mindig nagyszámú, akár több száz érdeklődő részvételével. Mindez azoknak a művész személyiségeknek, egyéniségeknek köszönhető, akik munkásságuk mellett óriási szervezőerővel próbálják összekapcsolni a város polgárságát, művészetét, a régió, az ország, sőt Európa kulturális életével. Talán a legkiemelkedőbb, szinte szimbolikus kapocs a Ludvig Nemzetközi Művésztelep a városhoz közeli Kendlimajorban, ahol egy évtizede minden évben kétszer közel félszáz rangos hazai és külföldi művész találkozik két hétre, hogy megmutatkozzanak és tanuljanak egymástól. E telep jelentősége abból is adódik, hogy nyitottsága miatt rengeteg művészetszerető és –pártoló fordulhat itt meg, organikus egységet alkotva; megszüntetve a művész-befogadó kettősségét elhatároló viszonyt. De hírünket öregbíti a Kamera '67 függetlenfilmes és fotós közösség is Kotnyek István, Melega István, Andrasek Tibor, Gerócs László, Görcsi Péter, Kalász József, Szabó Zsigmond, Babati Csaba részvételével, akik 1967 óta – változó-folyamatos tagsággal – minden vasárnap tíztől délig a filmkészítésnek élnek. Bizonyítja ezt 70 film normál 8, szuper 8 és videótechnikára, 24 szakmai díjjal olyan megmérettetésekről, mint a Mediawave, a Magyar Filmszemle és az Országos Fesztivál Nagydíj. Minden vasárnap – 39 esztendeje.

E két kiragadott példa méltó jellemzése lehet mindannak, ami Nagykanizsa közelmúltjáról és jelenéről – tegyük hozzá: megfogant jövőjéről – tanúskodhat azok számára, akik e város élete, kultúrája és művészete iránt érdeklődnek. Érdemes beletekinteni e tablón feltárulkozó ars-ok szemébe, gyökereibe és mindennapjaiba – akár személyesen is. Kiállítások, tárlatok, előadások, koncertek, szimpóziumok szinkronitása zajlik a hét minden napján. Paradox módon a patinás-nyugodt felszín alatt dinamikus pezsgés ellensúlyozza a város évtizedek óta tartó gazdasági hullámzását, mintegy ellenhatásként szavatolva a jövő fellendülését. E város lényege lehet az a hamleti szellemiség, mely a test megölése után is fennmarad és küzd, továbblendülve a mélypontokon; ez a szellem a shakespeare-i drámára oly jellemző módon egyéniségek közösségszervező, kultúrafenntartó munkájából meríti erejét, s a város és vezetése ezt a személyes erőfeszítést támogatja lehetőségein felül.